

Petar GRGEC, *Dr. Rudolf Eckert*, naklada: HKD Sv. Ćirila i Metoda (Sv. Jeronima) Zagreb, i »Zvona« Rijeka, Rijeka 1995., str. 316.

Kao što iz kapi krvi mikrobiolozi mogu otkriti gotovo sva genetska i osobna stanja čovjekova zdravlja i bolesti, tako i pravi pisci – pa i oni na granici poetike i publicistike – i u fragmentu zrcale čitavo svoje djelo. To sam osjetio čitajući monografiju Petra Grgeca. Nakon tolikog tamnovanja u skrivenim ladicama šutnje, knjiga je napokon ugledala svjetlo dana. A možda i još ne bi, da nije bilo poticaja i potpore umirovljenog riječkog nadbiskupa Josipa Pavlišića, poznatog »biskupa na biciklu«. On je kao neumorni pastoralac shvatio njezinu aktualnost za današnju Hrvatsku, posebno za njezin »corpus separatum«, za kakav se i danas, pod prebojenim starim parolama, zalažu oni koji su i jučer bili za tuđinštinu. Motivi nakladnika bili su donekle drukčiji. Njegovi su urednici u prvom redu želili današnjoj generaciji predočiti (s nepravom zapostavljenoga) uzornog »draguljnog« mladog katoličkog inteligenta Rudolfa Eckerta, koji je – preminuvši u 26. godini – zaista na čudesan način »u kratkom vremenu ispunio vremena mnoga«. Poglavitito, što je stvaralac jedinstvenog breughelskog grupnog portreta Eckerta i hrvatskog katoličkog pokreta njegov suradnik i svjedok Petar Grgec. Bili su prijatelji i antipodi. Bla-

gi, andeoski strpljivi Eckert, premda središna, kohezivna, svetačka ličnost, bez osobnih neprijatelja s izgledom znanstvenika i vulkanski, nestrpljivi Grgec, filozof, klasičar – inspiratorno pjesnik i polemist, izgledom impozantni hrast na udaru gromova. Dok je mladom Eckertu Bog darovao da u jezgri doživi i proživi sve »dare i udare« hrvatskog i europskog katoličkog intelektualca, dotle je Petru Grgecu dano da u 72 godine života ne bude ničega pošteđen, da u plovidbi kroz vrtloge, hridi, žale i ideale ispije do dna »vrč pelina«. Kao maturant 1909. u »Proljetnom maštanju« snatrio je da će »dan biti svibanjski... te da će »vedra čela«... »šumom gorskom stupati izmed' vitkih jela...«. A sve je bilo drukčije: dani su bili prosinački, umjesto poezije pisao je prozu, uvijek svjestan da se »samo sa dobrim čuvstvima ne piše dobra literatura«. Tako je njegov »Eckert« i literarno vrijedno ostvarenje. Njegov drug (tako su se domagojci i seniori oslovljavali) i prijatelj Ljubomir Maraković u uspomenama o travničkoj pozornici sjeća se: »...bila je jedna scena s vijećem bosanskih velikaša. Kadgod sada, poslije toliko godina, sjedim na kakvoj sjednici sa svojim prijateljem Grgecom, moram se neminovno sjetiti njegove figure kakva je bila pred nama na pozornici: mrk, zamišljen, heroično–pesimističan, i samo što od vremena do vremena ubaci po koju, ozbiljnu i tešku: takav je bio i ostao...«.

Za svako stvorenje nužni su privedjeti: ozračje slobode i dokolica s dostojanstvom, a ni jednoga ni drugoga Eckert i Grgec, kao ni ostali protagonisti hrvatskoga katoličkog pokreta, nisu imali. Oni najidealističniji bili su toliko zatrpani i rastrgani poslovima i gušeni siromaštvom, da su morali gotovo iskusiti maksimu »*primum vivere*,

deinde philosophari« u »*primum philosophari, deinde vivere*«. Eckerta ni leukemija (vojni liječnici »zabunili su se« pa su je proglasili gripom) nije spasila od soldateske, a Grgec je u grmljavini topova na Soči i Piavi doživljavao razdrte, krvave barjake, dok su drugi o njima imaginirali kao crvenim božurima. Doduše, da Josip Flavije nije izbjegao iz Masade a Črnko u Sigetu zarobljen, za nas ne bi bilo ni Masade, niti Sigeta.

Ne znam zašto se, uprkos činjenicama, povijesnoj zbilji i njihovim životima, uobičajilo suprotstavljati dvojicu divnih, čistih mladića Eckerta i Merza (Eckert rođen 1889., Merz 1896.; Merzu je Eckert bio uzor) kao signifere dviju struja u katoličkom pokretu, iako je do razdvajanja došlo 1923., osam godina poslije Eckertove smrti. Može bit da je do toga došlo površnom analogijom zajedničkih nazivnika kao: njemačka prezimena, rođenje u Bosni, čvrsti katolici i Hrvati, superiorni intelektualci, asketski život, smrt u cvatu mladosti. Možda dio krivice nehotice snose i njihovi životopisci. Zanimljiva simbolika, no bez veze sa stvarnošću. Oni su išli svaki vlastitim putem, osobno se vjerojatno nikad nisu susreli, te kao takvi potvrđivali Kristovu riječ: »U domu Oca mojega, ima mnogo stanova!« Radovan Grgec (u pogovoru) s pravom potcrtava: »...Rudolf Eckert kao i Ivan Merz, bili su, unatoč svojim njemačkim prezimenima, hrvatski rodoljubi iz Bosne stranog podrijetla i isticali su se u ljubavi prema svojoj hrvatskoj domovini...«.

Prvi je Merz dobio svoga životopisca. Samo četiri godine nakon njegove smrti (10. svibnja 1928.) proučivši golemu građu iz njegove ostavštine, literature i svjedočenja sveučilišni prof. dr. Dragutin Kniewald (1889–1979) s velikom akribijom (ali, čini mi se, i s

polemičkim podtekstom), napisao ga je već 1932. (drugo izmijenjeno i prošireno izdanje objavljeno je 1988.). Unatoč Kniewaldovu uvjeravanju da je u prikazivanju sukoba u katoličkom pokretu želio biti samo objektivni povjesničar, bez namjere da ikoga povrijedi ili omalovaži, pristaše domagojske struje (i Grgec među njima) nisu bili toga mišljenja; osjetili su se povrijeđeni. Stoga i u »Eckertu« – ne spominjući je – imanentno polemizira s Kniewaldovom knjigom.

O Eckertu »kao heroju zakona Gospodnjeg i ljubavi domovinske«, Grgec je pisao odmah poslije njegove smrti, potičući da se odmah temeljito istraži i vjerno prikaže njegov lik »da budući naraštaji možda ne reknu: Ne! Takav mladić nije egzistirao, njega je stvorila mašta njegovih drugova.« Kad je on, posljednji izvorni veliki izdanak domagojske grane, po izlasku iz – nekad divne Belostenčeve a tada strašne Oznine – Lepoglave (u kojoj je robovao sa Stepincem, svojim drugom iz zatočeništva u Noceri Umbri), osjetivši da nema još mnogo vremena kao pravi domaćin na kraju dana odlučio je raščistiti sve račune i platiti sve dugove. Tako je u konačnom obliku nastala i knjiga o prijatelju iz mladih dana »dragulju« dr. Rudolfu Eckertu (Travnik 27. II. 1889. – Rijeka 12. III. 1915.). »Kreposniku« u kojega su svi njegovi drugovi s ponosom gledali kao onoga koji je svojim umom, neporočnošću koncentrirao u sebi sve ono najviše i najljepše u mladom katoličkom pokretu. Zato je »znajući da će kasnijim naraštajima biti još teže obnoviti lik divnoga i ugodnoga mladića požurio da još prije smrti (pisano 12. IX. 1955., umro 22. VIII. 1962. – op. I.S.) izvrši bar donekle svoju obvezu...«.

Da je Eckert mogao birati svoga životopisca, izabrao bi Grgeca. Njihovi su se životni (Grgec rođen u Kalinovcu 15. II. 1890.) ukrštali a katkad i poklapali. Obojica su na neki način svuda bili »došljaci«. Eckert Bosanac, po ocu podrijetlom Nijemac, sav ukorijenjen u katolicizmu i hrvatstvu, a Grgec Podravec, prvotno formiran u Bosni, na valu katoličkog hrvatstva, dugo i ne znajući jedan za drugoga išli su istim putem. Ambijentirajući Eckerta, Grgec je ambijentirao i sebe. Životopis Eckerta u znatnoj je mjeri »psihopis« Grgeca. Njihovih zajedničkih snova i djela od »Domagoja« do »Seniorata«. Posebna draž knjige: sklad povijesnog i doživljenog u labirintu zanosa i previranja mladog svjetovnjačkog katoličkog pokreta na pragu stoljeća.

U međuredovlje između Kniewaldova »Merza« i Grgčeva »Eckerta« nalazi se fino iscelizirani životopis *Milan Pavelić svećenik i pjesnik*, što ga je 1972. objavio njegov redovnički subrat o. Josip Badalić (1907). Milan Pavelić (Krivodol 1878. – Zagreb 1939.) najkompetentniji je i najnepristraniji u prosuđivanju hrvatskog katoličkog pokreta, njegov svjedok i kontemplator. U poetskoj viziji nazvao je Rudolfa Eckerta »Dragulj«, Ivana Merze »Lovac Srca Isusova«. Jednako je cijenio i volio obojicu idealnih katoličkih mladića. A živo znatiželjni suptilni Badalić u dugim šetnjama umio je iz njega izmamiti mnoga dragocjena sjećanja i zapažanja, te ih diskretno istinoljubivo priopćiti u psihoportretiranju pjesnika i njegovih suputnika. »Naš milinak mladi« (Pavelić) u osobnom životu nije bio sretan. Rođen u nesretnom braku, cijelog se života trudio da spasi sveti ženidbeni vez svojih roditelja. »Zlatni Rudolf« djetinjstvo i ranu mladost proveo je u vrlo siromašnoj obitelji, najviše s majkom, jer je oca

češkog Nijemca sudbina činovničića vijala širom Bosne. Od Travnika, u kojem se rodio sin jedinac, Glamoča, Stoca, Čajniča... Oskudan do bijede, fenomenalno nadareni mladić, školovao se zahvaljujući malim stipendijama. Osnovnu školu polazio je u Travniku i Stocu, gimnaziju u Sarajevu, pravni fakultet u Zagrebu i Pragu, sociologiju u Münchenu i Louvainu. Uvijek odličan, uvijek najbolji, što mu je omogućilo da 1919. bude promoviran na čast doktora »*sub auspiciis regis*« kao četrnaesti od početka Zagrebačkog sveučilišta. Rast u znanju nije kočio već naprotiv jačao njegovu vjeru i produhovljivao pobožnost u Marijinoj kongregaciji u Sarajevu i Zagrebu, »Domagoju« u Zagrebu i trećoredstvom u Rijeci s jasnom težnjom da kao svjetovnjak izvrši svoje poslanje, postavši fokus hrvatskog katoličkog pokreta.

Grgec piše: »... U Eckertovoj je duši sinula sunčanim sjajem spoznaja kako je uzvišena zadaća namijenjena hrvatskom katoličkom svjetovnjaku... Vrlo je pomnjivo ispitivao sama sebe koje zvanje da odabere. Tražio je rasvjetljenje u molitvama, duhovnim vježbama i čitanju dobrih knjiga... Razmišljajući o tome gdje bi svoje umne i čudoredne sposobnosti najbolje upotrijebio za spas duše i slavu Božju, odabrao je Rudolf zvanje svjetovnjaka...«. Umjesto da krene blistavom akademskom karijerom, on je odabrao novinarstvo kao najučinkovitiji, iako najprezreniji, oblik apostolata. Najprije u *Luči* i *Krijesu*, a zatim u *Riječkim novinama* te *Novinama* u Zagrebu, katoličkim dnevnicima, koji su izlazili samo zahvaljujući nevjerojatnom entuzijazmu mladih, bijedno plaćenih urednika i suradnika koji su i u katoličkim redovima nailazili na otpor i podvale. Boj na dvije fronte: s ateizi-

ranim liberalizmom (što im je bilo naravno) a i s konzervativnim, jozefiniziranim klerom, gluhim za ulogu laika u rekristijanizaciji hrvatskog društva (što ih je jako boljelo). Razumljivo im je bilo polemizirati o Haekkelovim i Masarykovim epigonima, ali ih je ogorčavalo što svoje principe moraju braniti i od Korenića, Manjarića, Kniewalda, Buljana, F. Barca... Ali bili su mladi, temperamentni, uvjereni u pravilnost svoga puta, da se dobro, čestito i hrabro bore za svoje geslo: *Bog, Narod, Socijalna pravda*. A onda u »velikom ratu« slijedio je gubitak za gubitkom. Najbolniji: Eckertova smrt. U pismu Rogulji Grgec je zajauknuo: »...ipak nismo još dosta jaki za tako veliki gubitak...«.

Religiozni život filozofsko–apologetsko produblјivanje vjerskih istina i stvaranje kršćanskog svjetonazora bili su okosnica i osobnog i društvenog angažiranja, s tim nije smjelo biti problema! – bio je zajednički stav. Elitni odred mladih katoličkih svjetovnjaka tražio je svoje mjesto u Crkvi i društvu. Pri tome su se oblikovale tri tendencije: literarno–estetska s Marakovićem kao inspiratorom, socijalno–idejna s Eckertom na čelu i političko–praksiistička s Roguljom kao ideologom. Grgec je bio u svima prisutan.

Da parafraziram Horacija: Mnogo su čeznuli, radili, trpjeli, zebli, oskudijevali, odricali se ti zaneseni mladići u borbi za kršanski, ljepši i bolji svijet. Kobno je bilo kad je nadjačavala politizacijska nota, a prigušivani vjerski i socijalni tonovi, koji su Mahnić i njegov ljubimac Eckert najjače akcentuirali. Preglobalno su prenosili u Hrvatsku iskustva sličnih pokreta u Njemačkoj (Centrum), u Italiji (Don Sturzo), u Francuskoj (Sillon), naročito slovenska (Krek). U toj »diobi duhova« koju su mladi svećenici uglavnom prihva-

ćali, a stariji odbijali nije se dovoljno distingviralo: da je jedno boriti se da katolička načela prožmu sav javni život, a drugo favorizirati stranački pristup. Uzdižući Mahnića, omalovažavali su većinu hrvatskih biskupa. Burno je bilo. Kad je Mahnić u reviji *Hrvatska straža* osumnjičio studiju dr. Frana Barca zbog modernizma, žestoko su reagirali u *Katoličkom listu* profesor (poslije nadbiskup) dr. Antun Bauer koji kritičara (Mahnića?) naziva »krutom i nesavjesnom neznalicom« i dr. Fran Barac okrstivši ga »čangrizalom, fanatikom...«.

Mladi »katolički Rastignaci« većinom vrlo siromašni provincijalci, kao da su netaktilčno izazivali: A sada smo na redu ti i ja! U uskovitlanim vodama čisti i meditativni Eckert bio je sidro. Pa i Grgecu koji priznaje da je kadšto bio prema njemu nepravedan, a da je ubrzo spoznavao da je »Aristid« (Eckert) imao pravo. Npr. kad je kao pristaša fabuloznog štrosmajerskog i filološkog jagićevskog jugoslavizma robovao kobnoj zabludi i tvrdio da su Hrvati i Srbi jedan narod, a staloženi Eckert s modernim znanstvenim kriterijima Wundtove psihologije naroda i povijesne sociologije Fustel de Coulengea, neprijeporno dokazao da je riječ o dva naroda. Ili, kad mu je, u fazi romantičnog rodoljublja i diletantskog shvaćanja socijalnog pitanja, predbacio da premalo misli na hrvatsku sadašnjost i prošlost, ne znajući da je Eckert prostudirajući »biologiju i anatomiju toga golemog i zamršenog organizma, koji se zove društvo...« isticao da »...spoznati moramo dušu i život hrvatskoga naroda... te trebamo, dakle, paziti na naš značaj, da očuvamo svoju individualnost i samostalnost...«. Eckert je bio za stručnost, protiv »svaštarenja« a Grgec (naobrazobom klasičar i filozof, vokacijom knji-

ževnik) često je morao »svaštariti«, najčešće u velikodušnom razdavanju sebe drugima, a i radi egzistencije. (Dovoljno je pogledati samo naslove njegovih knjiga, studija, polemika, replika u bibliografiji u posthumno objavljenoj zbirci *Bijeg u djetinjstvo*.) Srećom, u svemu što je pisao osjećao se onaj njegov stil, skladnog spoja klasičnog i modernog ritma te bogato bujni rječnik narodnog i književnog izričaja, što se pokazalo i u ovoj knjizi. Provijavaju u njoj pritajene žalopojke da Crkva u Hrvata nije imala previše smisla za ulaganje u pisanu riječ i njene žive stvaraoce. »...Jadni domagojci morali su neprestano slušati pogrde da su 'kaptolonci' i plaćenici Kaptola... a kaptolski je novac bivao upotrijebljen za sve druge, samo ne za odgoj katoličkog laikata...«. Ili: »...Uvijek je teško kada koji svjetovnjak svu svoju egzistenciju osniva u kojem poduzeću zajedno sa svećenicima, koji mogu pristati na manju plaću, jer su drugdje osigurani...«. Eckert, Grgec i drugi domagojci nisu odvrćali oči od učestalih apostatiranja u svojim radovima ni činjenicom da su se apostati upravo gordili time kao oslobođenjem od okova mračnjačkih zabluda. Dopuštali su da je bilo i takvih koji su doduše, provodili stoički život a gubili vjeru zbog spoznajno-teoretske neizgrađenosti, međutim u većini raskidali su s vjerom zato što je bila protiv neobuzdanosti nagona. »Podavali su se stra-

stima, a onda tražili ideologiju koja je opravdavala njihovo zastranjivanje.« Bili su napadani, ali su i napadali. I u ovoj evokaciji mladenačkih kreševa, vidi se da je bio visoki jablan, što se nije plašio oluja. Ni onda kada su ga i neki njegovi nazivali »nekatolikom«, »bliskim herezi«. Bio je nepokolebljiv. Boriti se za Crkvu, patiti zbog Crkve, pa i od nje, ali uvijek *u Crkvi!*

Objektivnu sintetičnu ocjenu značenja knjige za naš trenutak dao je (u pogovoru) Radovan Grgec (Petrov sin i nasljedovatelj): »...Čitatelji će vidjeti kako su davno prije II. vatikanskog koncila u Hrvatskoj djelovali katolički svjetovnjaci, svjesni da se od klerika ne razlikuju dostojanstvom nego službom, ukratko svjesni svoga kršćenskog poslanja u Crkvi, tj. Božjem narodu, ali i svjesni svojih kompetencija u sebi svojstvenim svjetovnim djelatnostima...«.

Klasici ne zastarijevaju. Njih uvijek možemo čitati kao da su pisali danas. Nije ovo obična knjiga iz niza tematski sličnih. Kao što ni Eckert niti Grgec nisu bili obični. Oni su iz dna duše s pjesnikom njihova *Kola*, Ferdom Galovićem, mogli ponavljati: »Sve ću vam dat, sve ću vam dati: – sunce, što tuguje za zvijezdom, – još mnogi cvijet i sanak zlat, – suzu za rođenim gnijezdom.«

Ivo Sečkar